

דף ב' ע"ב

בגמ': דילמא ביאת אורו הוא וכו'.

וברש"י: שיאור השמש ביום השמיני וכו' ע"כ. והרשב"א בחדושו הקשה על רש"י וכתב, דאינו נכון, יען דאין נזכר הלשון ביאה לגבי שמש על הזריחה אלא על השקיעה. והביא את הפסוק "קומי אורי כי בא אורך" (ישעיה ס, א) וכתב: גבי שמש מיהו לא אשכחן לשון ביאה על הזריחה ע"כ.

אך לנכון העיר הגאון רבי יעקב שור זצ"ל בספרו ברכת יעקב דבש"ס (סוטה לג, ב) פליגי תנאי בקרא דכתיב (דברים יא, ל): "אחרי דרך מבוא השמש" האם הכוונה כאן על הזריחה או על השקיעה וא"כ צ"ע מש"כ הרשב"א. עוד הביא מלשון הירושלמי (ב"מ פ"ט ה"ב) "זימנין דתיפתר הדין קרא" לא תבוא עליו השמש, לא תצנח עליו שימשא, וזימנין דתיפתר ליה לא תיטמעי עליו שימשא, השב תשיב לו את העבוט כבא השמש עם מעלי שימשא" עכ"ל. הנה דמפורש דהלשון ביאה בשמש קאי על זריחת השמש וצ"ע.

★★

בגמ': משהעני נכנס לאכול פתו במלח.

ברש"י: משהעני - שאין לו נר להדליק בסעודתו עכ"ל. ורבינו הגר"א ביאר (ע"ד הלצה) עפ"י דאיתא ביומא (עד ע"ב) דהסומים אוכלים ואינם שבעים, כיון שאינם רואים מה שאוכלים, וא"כ העניים שאין להם נר, צריך להקדים סעודתם כדי שלא יאכלו בחושך ויהיו שבעים עכ"ד. הנה מבואר שלמד הגר"א שהעניים אוכלים מבעוד יום כשאין צריך נר כדי לראות, וכן למד הגרע"א בתוספותיו למשניות (פ"י דפסחים מ"א) שם הביא בשם ספר ברית שלום (פרי' בא) דמש"כ שם במשנה: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שתחשך, ר"ל אפי' אותו עני שאוכל תמיד מבעוד יום בגלל שאין לו נר, אך בערב פסח יאכל רק בלילה עכ"ד והוא כהנ"ל.

אכן לפי"ד הגמ' להלן שיעורא דעני מאוחר משל כהן, והוא ג"כ בצאת הכוכבים שהוא כבר לילה. וא"כ צ"ע להבין הדברים כאן.

ובספר אורות חיים להג"ר חיים דרוק ז"ל (פרק ט אות ו) כתב לדייק מדברי רש"י הנ"ל, דס"ל כשיטת הגאונים דס"ל דבאותם ג' רבעי מיל משקיעת החמה ואילך, הוה צאת הכוכבים. וראיתו, דהרי לס"ד של הגמ' השיעור של עני וכהן שוה, וא"כ הזמן שהעני אוכל פתו הוא צאת הכוכבים, ואי נימא כשיטת ר"ת דס"ל שצאת הכוכבים הוא ד' מיל משקיעת החמה, הלא אז הוא כבר חושך גמור, ואיך ישתמש העני באור היום, אלא ע"כ דרש"י ס"ל כשיטת הגאונים שצאת הכוכבים הוא ג' רבעי מיל משקיעת החמה, ובזמן זה יש עדיין קצת אור ויכול העני לאכול באור יום. עכ"ד.

אלא שגם זה צ"ב וכנ"ל, שהרי למסקנת הגמ' שיעורא דעני מאוחר משל כהן וכשהוא נכנס לאכול פתו במלח הוא כבר לילה. וראה במרומי שדה לנצי"ב שכתב, דלמסקנת הגמ' מש"כ כאן "עני", אין הכוונה לעני ממש שאין לו נר לאכול באור, אלא "עני" היינו בעל מלאכה [נוכמבאר במשנה בכלים פט"ז מ"ז ובביאור הגר"א שם על דרך לשון הפסוק "כי עני הוא" ע"ש]. ודרך בעלי מלאכה ששוכחים מעט ואח"כ אוכלים עיי"ש. עכ"ד. ולפי"ז י"ל כאן, (וראה מש"כ להלן מהאגרות משה).

★★

בגמ': משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי ר' מאיר וכו'.

הנה ברש"י פירש: בערבי שבתות - ממריין לסעודה שהכל מוכן עכ"ל. נראה דס"ל דשיעור דר"מ מוקדם לשיעור דחכמים, משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן, אכן למסקנה פרש"י (להלן ב ע"א ד"ה קשיא וכו') דשיעור דר"מ מאוחר מחכמים. וכן הביא במג"א (סי' רע"א ס"ק א) עפ"י רש"י דזמן אכילה בערבי שבתות הוא אחר צאת הכוכבים. ובירושלמי כאן מפורש ממש כדעת רש"י דדרך בני אדם לאכול פתם בע"ש הוא כשעה ותרתי בלילה ע"ש.

ובשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' א) כתב: למדנו מנהגן של רוב ישראל משנים קדמוניות, שלא להיות נדחפים אל ביתם בשבת לסעודת הלילה תיכף אחר תפילת ערבית ע"כ.

אך בתוס' לעיל (ד"ה מאימתי וכו') נקטו דסעודת ליל שבת היתה מבעוד יום, א"כ קשה לחכמים דס"ל דזמן ק"ש